

...vyhnul jsem se tedy rozvlácnosti, která je matkou únavy, a jen to jsem chtěl stručně vybrat, co jsem pokládal za užitečnější, aby se čtenáři vyhnuli omrzelosti a co by krátce přečetli, měli hned po ruce a pevněji si to zapamatovali. Proto jsem tuto sbírku nazval *Tripartitus moralium*. Do této sbírky jsem nezařadil nic, co by nepocházelo z určité knihy nebo od jistého autora.

## Liška a havran

Bajková paralela liška — havran je velmi oblíbená v české literatuře. *Quadripartitus* ji uvedl na prvním místě (v samostatné podobě). V lapidárním čtyřverší ji zařadil do svého *Exemplaria* (217 nr 55) Klaret:

DE CORVO

Corvus iners fertur, cui caseus ore tenetur;

Laudatus vulpe cantans hunc perdit inepte.

Tactus fraude doli melius credas tibi soli:

Qui te comendat, vult, quod sibi res tua tendat.<sup>2)</sup> —

Staročeské zpracování bajky je v Ezopu (797 nr 15):

O LIŠCE A O HAVRANU.

Když tě počne kto chváliti,

pomni sám svůj soudce býti.

Nerod' věřiti jinému...

Jakž kdes havran krmi drže

v ustech, s níž se na dub vrže,

aby tu na čas odpočíval

a své krmě tam požíval.

Liška velmi hladovitá

po poli se sem i tam mkytá,

ať by mohla mrchu nadjíti,

jíž by mohla syta býti.

Uzře, naliť jejie doba,

u vrchu sedí s krmí koba.

Poče mu řeč podmietati,

havran poče poslúchati

řkúc: „Havránku! Kterák's krásen

a ve všie lepotě jasen!

O HAVRANU

2/ Havran se klidně vznáší a drží v ústech sýr:

Pochválen liškou zpívá a nevhodně ho ztrácí.

Když se tě dotkne klamná lest, věř raději sám sobě:

Kdo tě chválí, chce, aby mu tvá věc připadla.

Labuť přemáháš v bělosti,  
 nade vše ptáky krásen's dosti!  
 Ej, by zpíval havran taký,  
 byl by mil nade vše ptáky!“  
 Věřiv havran sladké řeči,  
 onot nemůdrý koba skřeči,  
 že by se slíbil, poče krkati,  
 liška sýra poče čekáti.  
 Sýr se jemu z úst vynoří.  
 Popadši jej liška smoří  
 i zaběže ona do luha.  
 Havránkovi by po sýrci túha.  
 Střed bolesti haňba sedí  
 a škodu ostrotú jedí...

Prozaicky zpracoval bajku v předbělohorské době Jan Akron Albín Vrchbělský:

#### PATNÁCTÁ ROZPŘÁVKA O HAVRANU, SÝRU A LIŠCE.

Lidé, kteříž pochlebniúo a řeči lahodných podávajících slova přijímají, oklamáni bejvají, jakož tato rozprávka ukazuje.

Havran, vzav sejr na vokně, letěl s ním na jeden vysoký strom. Uhlédavši jej liška, zachtělo se jí toho sejra. I promluvila k němu lahodnými slovy řkúci: „Ó havrane, kdo jest tobě podobný? Neb žádný pták nemá takového peří jako ty. A nevím, aby pěknější pták mohl nalezen býti, kdyby toliko k té kráse nějaký hlas měl...“

Obrozenecké je zpracování A. J. Puchmajera:

#### VRÁNA A LIŠKA

Na vysokém dubě  
 sýra držíc v hubě  
 paní vrána seděla  
 sýr ten snísti hleděla.  
 V tom jej liška ucitívši  
 honem dupky běžela...

## Vlk a beránek

Bajkový protiklad a spor vlka a beránka byl v české literatuře mimořádně oblíben. Typickým čtyřverším zpracoval bajku Klaret v Exemplariu (409 nr 103):

DE AGNO.

Agnus in ampne bibit, super hunc lupus ore superbit,  
 Dicens: Hic turbat undam. Post hunc nece dampnat.  
 Curras de misero domino pociusque severo.  
 Inveniet causam, tibi qui non vult dare pausam.<sup>3)</sup> —

V Ezopu je bajka hned na začátku (253 nr 2):

DE LUPO ET AGNO – O VLKU A O BERANU.

Tomuto tě učí básnice druhá,  
 aby ty nemstil svého druha,  
 a najviece nevinného  
 nezahubuj družce svého.  
 Již jest mnoho těch na světě,  
 že pro malú kořist zabijí tě,  
 jakož to jěhně vlčie zloba.  
 Když již syta biešta oba,  
 uda se jim ku potoku  
 přitéci jednoho roku.  
 Obať tehdy nejednú cestú  
 přitečesta k tomu miestu.  
 Jěhně pije zdola stáše,  
 vlk nad ním vodu loktáše.  
 Beránek se báti poče,  
 když vlk mluvi, se zatoče:  
 „Berane! pití's mi skalil,  
 čistotu vodnú kalem vzplazil.“

O BERÁNKOVI.

- 3/ Beránek pije v řece, nad ním pyšně zuří vlk  
 a říká: Tenhle kalí vodu. Potom ho odsoudí k smrti.  
 Běží o ničemného a příliš přísného pána.  
 Najde si příčinu, když ti nechce dát prominutí.

Smyslnú reči se hradieše,  
seho i onoho pyčieše:  
„Neb nejsem tobě ničehož k škodě  
aniž pitie ani vodě;  
Voda cesty opak nevie  
a čistotú voda se stkvie.“  
Vlk se hněvivě naň obrte  
a řka: „Ještě hroziš mi, ty čerte?“  
Jěhně pokorně odpovědě:  
„Ját i jedné hrózy nevědě.“  
Osupiv oči, poče vlk blésti:  
„I chceš mě z viery vyvésti?  
Nenie to veď div mému neštěstí!  
Tvój otec zlý let před šesti  
těž mi činieše bez práva!  
Když se držíš jeho mrava,  
musíš v jeho zlobě sníti.“  
Beran vlku poče mluvíti  
řka: „Násilníče, nemluv toho!  
Nebyl sem živ let tak mnoho!“  
„Ještě mluvíš?“ vlk tak bleče,  
„ty rohatče!“ Tuž přiteče  
i vřa zuby v maso jeho,  
tak i sežra nevinného,  
Takež zlý pravému škodí...

Prozaicky zpracoval bajku v předbělohorské době Jan Akron Albín  
Vrchbělský:

DRUHÁ BÁSEŇ O VLKU A O BERANU.

Ezop o nevinném a proti tomu o zlobivém a zjevném křivdári  
tuto rozprávku pokládá.

Vlk a beran, oba dva žízňiví jsouce, přišli k potoku, aby pili. Vlk  
pil z potoku daleko nahoře a beran dole. Uhlédav pak vlk berana  
řekl k němu: „Vždycky mi, když piji, kalíš vodu.“ Trpělivý beránek  
řekl: „Kterak bych já tobě kalil vodu, poněvadž od tebe ke mně  
teče?“...

Za národního obrození zpracoval tuto bajku Josef Chmela:

JEHNĚ A VLK.

Přišlo jěhně ku potoku,  
by se schladilo,  
žizeň shasilo.  
Aj! vlk v litém skoku  
v tom se přiřene  
k proudu pramene:  
„Na! Ty zlobo běsná!  
Proč mi u brodu  
rmoutíš vodu?!“  
Msta praví děsná...